

Biblioteka
MISLILO

KNJIGA 14

KAKO ISPRIČATI PRIČU

Aristotel

KAKO ISPRIČATI PRIČU

Drevni vodič za pripovedanje, za pisce i čitaoce

Kako odneti pobedu u raspravi

Drevni vodič za umetnost ubediivanja
Ciceron

Kako razmišljati o Bogu

Drevni vodič za vernike i nevernike
Ciceron

Kako davati

Drevni vodič za davanje i primanje
Seneka

Kako ostati pribran

Drevni vodič za kontrolu besa
Seneka

Kako umreti

Drevni vodič za kraj života
Seneka

Kako biti vođa

Drevni vodič za mudre vođe
Plutarh

Kako biti slobodan

Drevni vodič za stoički život
vođe
Epiktet

Kako razmišljati o ratu

Drevni vodič za spoljnu politiku
Tukidid

Kako biti kreativan

Drevni vodič za inovativno razmišljanje
Aristotel

Kako ostariti

Drevna mudrost za drugu polovinu života
Ciceron

Kako biti otvorenog uma

Drevni vodič za stoičko razmišljanje
Sekt Empirik

Kako biti prijatelj

Drevni vodič za pravo prijateljstvo
Ciceron

Kako biti loš vladar

Drevni vodič za istinski loše vođe
Svetonije

Aristotel

KAKO
ISPRIČATI
PRIČU

**Drevni vodič za pripovedanje,
za pisce i čitaoce**

Preveo i napisao uvod

Filip Friman

2023.

HOW TO TELL A STORY / Aristotle
Copyright © 2022 by Philip Freeman

Izdavač
Miba books, DOO
Dušana Vukasovića 33, Beograd

Za izdavača
Miloš Seferović

Urednik
Žana Jevtić

Prevod i lektura
Ivana Maksimović

Priprema za štampu
Aleksandar Petrović

Plasman za Srbiju
011/713-80-36
065/2783-448

Tiraž
1.000 primeraka

Štampa
Neven, Beograd
www.mibabooks.rs

Sadržaj

UVOD	7
BELEŠKA O PREVODU	17
KAKO ISPRIČATI PRIČU	19
ZAKLJUČAK	215
BELEŠKE	217

UVOD

Aristotelov život

Aristotel je rođen u brdovitoj Makedoniji, na severu Grčke, godine 384. pre nove ere. Njegov otac, Nikomah, bio je lični lekar makedonskog kralja Aminta II, dede Aleksandra Makedonskog. Sa sedamnaest godina, nakon smrti roditelja, Aristotel je napustio dom i otisnuo se put Atine kako bi učio na Platonovoj Akademiji, najvećem centru učenja u drevnom svetu. Iako se sa poštovanjem nije slagao sa nekim od učenja nadaleko čuvenog učitelja, na Akademiji je ostao dugi niz godina, sve do Platonove smrti 347. godine pre nove ere.

Platon, učenik Sokratov, bio je majstor teorije, baš kao i njegov nadareni učenik, Aristotel, ali je ovaj mlađi bio i strastveni pobornik

eksperimentalnog i praktičnog istraživanja. Nakon što je otišao iz Atine, Aristotel se preselio u Asos, na severozapadu Azije Minor¹, a onda na obližnje ostrvo Lezbos kako bi izučavao morske životinje i biljke. Godine 342. se vratio u svoju domovinu, Makedoniju, na poziv kralja Filipa da bude učitelj njegovom sinu Aleksandru, tada tinejdžeru, pre nego što princ krene na vojnu obuku i osvoji većinu tada poznatog sveta. Aristotel je nakon toga otputovao u Atinu da osnuje svoju školu i istraživački centar, poznat kao Licej, gde su on i njegovi učenici izučavali svaki aspekt ljudskog društva i prirodnog sveta, od umetnosti do zoologije. Tek je nakon Aleksandrove smrti u Vavilonu i silovitog povratka anti-makedonskog stava Aristotel 323. godine napustio Atinu, tvrdeći da neće dopustiti da Atinjani hule na filozofiju po drugi put, kao kada su ubili Sokrata. Naredne godine je umro pri-

1 Zapadna Azija, istorijski poznata kao *Azija Minor* (Mala Azija) – prim.prev.

rodnom smrću na egejskom ostrvu Evija. Bio je u ranim šezdesetim.

Aristotelovo stvaralaštvo

Širina Aristotelovih interesovanja i objavljenih radova je zapanjujuća. Iako je svega oko trideset od njegovih dvesta knjiga sačuvano kroz vekove, nije preterivanje ako kažemo da je Aristotel imao veliki uticaj na većinu predmeta i disciplina koji se danas izučavaju na univerzitetima širom sveta, a neke je sâm i osnovao. Njegovi radovi o logici, fizici, biologiji, meteorologiji, etici, političkim naukama i umetnosti, bili su osnov tekstova evropskog i islamskog sveta vekovima, ostajući ono čega se učene glave i učenici obavezno dotaknu i danas. Samo je Platon prišao blizu tome da ima toliki uticaj na filozofiju i učenjaštvo.

Kako bilo, za razliku od Platonovih dijaloga, sačuvane Aristotelove knjige nisu

uređena dela koja čitaocce razgaljuju kako književnim tako i intelektualnim šarmom. Celokupno Aristotelovo stvaralaštvo sačuvano je u tezama i beleškama za predavanja u različitom stepenu razumljivosti. Bilo da ih je sastavljao sam Aristotel ili, kako neke učene glave misle, njegovi učenici, mogu biti izazov za čitanje.

Ali čak i uz poteškoće, Aristotelovo stvaralaštvo sadrži neke od najdubokoumnijih i najpronijljivijih radova ljudske istorije. Malo je drugih mislilaca bilo u stanju da posmatra i analizira različite aspekte i probleme ljudske kulture i sveta prirode sa takvom jasnoćom pogleda, čak i ako je ponekad umeo da pogreši (na primer, ostrige ne nastaju spontano). Iako ne bi trebalo nikada da uzmemo zdravo za gotovo da je Aristotel u pravu, kao što su činili neki u srednjem veku, njegove fundamentalne teorije i razmišljanja na mnoge bezvremene teme, od najboljeg oblika vladavine to istinskog značenja prijateljstva, isto

su tako važne danas koliko su bile i u vrtu Liceja pre više od dvadeset tri veka.

Aristotelova *Poetika*

Od mnogih disciplina koje je Aristotel pokrenuo, među najzanimljivijima je njegovo proučavanje književnosti, onako kako ga zatičemo u njegovom delu *Poetika*.

Uprkos naslovu, u *Poetici* nije reč samo o poeziji, bar ne u modernom smislu te reči. U drevnoj Grčkoj je gotovo sva književnost pisana u stihu, od epskih priča o herojima prošlosti do opscenih komedija. Iako se Aristotel koncentriše uglavnom na tragedije, kao što je Sofoklov *Kralj Edip*, postavljen na atinskoj pozornici, njegovi uvidi u pripovedanje mogu se primeniti na sve vrste moderne književnosti, drame i filma.

No, *Poetika* boluje od toga što je čak i manje uređena od većine Aristotelovog

stvaralaštva. Puna je rupa u logici, delova koji nedostaju i čistih kontradikcija, a ponešto zamoran spis o lingvistici i gubitak cele njegove druge polovine, na temu komedije, da i ne pominjemo. Ne bi trebalo da krivimo Aristotela već da prihvatimo *Poetiku* onako kako i jesmo, kao inspirativan rad prepun brilijantnih uvida, koji nikada i nije trebalo da bude objavljen u obliku u kom je danas. Ako to uradimo, onda možemo početi da učimo mnoge lekcije kojima *Poetika* ima da nas nauči. Evo nekoliko njih:

Svako pripovedanje je jedna vrsta podražavanja. Baš kao što slikari predstavljaju i tumače svet oko sebe, pisci pričaju o ljudima, mestima i stvarima iz pravog života u svojim pričama. Čak i najmaštovitije priče oslikavaju svet koji mi znamo, inače niko ne bi mogao da se poveže sa njima.

Svaka priča je odgovarajuće dužine. Čak i kod podugačkog epskog dela, čitaoci ili gledaoci moraju celinu priče držati pred sobom

u glavi, inače će se izgubiti i izgubiti interesovanje.

Priče moraju imati početak, sredinu i kraj. Iako ovo deluje kao očigledno, mnoge priče silno podbace u tome da budu cele i završene. Često imaju jak početak, ali se izgube i završe jadno ili nekim neverovatnim događajem koji trapavo dovede priču do kraja. Jaka priča, kako Aristotel kaže, nadgrađuje samu sebe, dosledna je i nikada se ne gubi sa puta.

Scenski aparat je manje važan od niti priče. U priči predstavljenoj na pozornici ili na ekranu, kostimi, scenografija i velelepnost su i dalje iza same priče. Publiku neće zadiviti ni najraskošniji specijalni efekti bez jake priče u pozadini.

Zaplet je važniji od likova. Iako se neki pisci i čitaoci neće složiti, Aristotel veruje da priča dolazi ispred i najzanimljivijih likova koji je nastanjuju. Jaki i dobro razvijeni likovi su od presudne važnosti, ali zaplet je na prvom mestu.

Najzanimljiviji su sukobi porodice i prijatelja. Neprijateljstvo i borbe između nepoznatih mogu da budu zanimljive, ali što se tiče najmoćnijih i najdirljivijih priča, neka to bude sukob dvoje ljudi koji se vole.

Tragične priče koje najviše ispunjavaju čitaoce jesu one u kojima dobar čovek napravi grešku. Da se sve završi loše za zlog lika u priči, predvidljivo je koliko i da sve na kraju ispadne savršeno za dobrog. Ako želite da dirnete publiku, neka u glavnoj priči bude suštinski pristojna osoba sa nekom užasnom slabošću, koja do kraja priče uništi svoj život. Kako smo svi nesavršeni, možemo da se povežemo sa takvim ljudima. Posmatrajući njihov pad, u nama se javljaju sažaljenje za njih i strah da bi isto to moglo da se dogodi nama.

Ali ovo je tek početak. Aristotel ima daleko više uvida u pripovedanje u svojoj *Poetici* koje će čitaoci, i pisci, sami za sebe već otkriti. Aristotelov rad je živi vodič za moderne pisce. Kao što kaže Alan Sorkin, dobitnik

„Oskara“ i nagrađivani scenarista iza filma *Društvena mreža* (*The Social Network*) i serije *Zapadno krilo* (*The West Wing*): „Pravila čine umetnost prelepom... Ova se pravila odnose i na pisanje. Knjiga pravila je Aristotelova *Poetika*. Sva su pravila tu.“

BELEŠKA O PREVODU

Grčki tekst *Poetike* nije završeno književno delo kao dijalozi Aristotelovog učitelja Platona, već se sastoji od neuređenih beleški za predavanja. U tekstu nedostaje reči i rečenica, dok su drugi delovi obeleženi, ispremeštani i izmešani od strane onih koji su ih tokom vekova prepisivali, tako da je ovo delo ispretumbanije od većine rukopisa drevnog sveta. Rezultat je knjiga koja će čak i najučelnije klasičare našeg vremena ostaviti u čudu da se češu po glavi.

Uradio sam sve što je bilo razumno uraditi kako bih razjasnio Aristotelove reči, a da tekst istovremeno ostane veran grčkom originalu. Originalna *Poetika* nema naslove poglavlja, brojeve niti tačke po kojima se tekst navodi, što sam ja sve dodao kako bih vodio čitaoce kroz povremeno zbunjujuće niti njegovih argumenata. Kako bi tekst bio

jasniji i lakši za čitanje, na nekim sam ga delovima proširio da obuhvati i definicije reči u samom prevodu ili sam koristio više engleskih reči kako bih bolje preneo bogatstvo originala.

Uz novi prevod sam želeo da stvorim verziju *Poetike* koja je što tačnija, ali takođe i takva da je moderni čitaoci i pisci mogu razumeti što lakše i upotrebiti da stvaraju sopstvene priče ili bolje razumeju priče iz bilo kog perioda istorije.